

הרומאן האמריקאי מאת דן לאור

בית המהגרים היהודים בימים הישנים באו לאמריקה, בכללם היהודים: ספרו האנגלי של אברהם קאהן "עלייתו של דוד לוינסקי", או ספרו היידי של שלום אש "אמריקה" — בצד "אב ובתו" של גרוס-מן — עשויים לשמש דוגמאות ליציאת רוח זוהה שנתגבש בתחומי הספרות היהודית האמריקאית ללשינוי תיה.

סיפורו של גרוסמן מתמקד בגורל הגירתו של שתי דמויות: ר' מרדכי סונקין ולאה סונקין, אב ר' בתו. הרומאן פותח "בעיצומם של הדברים", במסעם של השניים על פני האוקיאנוס האטלנטי והחילי תה של פרשת העקירה מארץ המור צא במזרח אירופה מתבררת מתוך סטיות לאחור החזרות ונשנות במהי לך הרומאן, במיוחד בחלקו הראי שון. הדומותיו וסיוטיו של ר' מרדכי סונקין הם המסגרת שבה מ' שוחזרות תמונות הזוועה של ימי מלחמת העולם הראשונה ושל ה-פוגרומים שבהם שיכל את אשתו ובנו: "ימים ימיים שטופי שהיטות ודמים... לילות-לילות ספוגי פחדים ומחשכים" (ע. 22). בתוך מציאות עבודה זו, המעמידה בסימן שאנה את עצם הקיום היהודי הפיסי, מצי טירת אמריקה כמוצא אחרון: "הן יש להציל לפחות את הגוף המדולל דל בסער — והסער רודף — דני לק — ואיזה המקום לכך, אם לא אמריקה?" (ע. 24).

בניגוד לשלום אש, אשר האריך בסיפורו בתיאור הרקע המזרחי רופי להגירה ובתיאור תהליך ההגירה עצמה, מציג גרוסמן את המהליכים האלה בקיצור, ואת עיקר היצירה תופסת פרשת התיישבותם של שני המהגרים בארץ החדשה. בולק הראשון של הרומאן הי-דגש חברתי-כלכלי: עלילת הסיי-פור מתרחשת ב"איסט-סייד" של

ניו-יורק, נקודת הריכוז של מר' הם. סונקין משתדל להבטיח לעצ' מו ולבתו משענת כלכלית ולכונן מערכת יחסים עם סביבתו החדשה. החלום האמריקאי, שהיה רווח ב' מזרח אירופה קודם להגירה, מתב' דה מהר: העוני והמצוקה של יהודי "איסט-סייד" מעוררים הש-תוממות במי שציפה למצוא באמ' ריקה את ארץ הזהב: "והנה פניי אדם המספרים על מרודים ולחץ ודווי!... הגם פה אומללים יש? הגם פה באמריקה?" (ע. 28).

פרשת ה"איסט-סייד" מגיעה ל' סיומה כאשר מתממש סיפור ההצ' לחה האמריקאי בחיי ר' מרדכי סונקין: שנים ספורות אחרי בואו לאמריקה נעשה הפרולטאר היהודי די לאיש המעמד הבינוני, בעלים של חווה חקלאית במדינת מאסא-צ'וסטס. היציאה מניו-יורק לתחומי ניו אינגלנד מבשרת עקירה מער' לם המהגרים היהודי ונסיון להכות שורש על אדמת אמריקה ואף ל' השתלב בתרבותה הפרוטסטנטית, אך אליה וקוץ בה: דווקא כשבאה הפרובלמטיקה הכלכלית חברתית על פתרונה נחשפים האב ובתו ל' עימות נוסף וחריף עם המציאות הכובד של הרומאן.

סימני ההתפוררות של אורח חייהם היהודי המסורתי, שר' מרדכי סונקין היה אמון עליו, מתגלעים כבר ב"איסט סייד", אבל חומרתם ניכרת יותר במדינת מאסאצ'וסטס שיהודיה מעטים. נסיבות היסטורי ריות אלה החריפו את בעיית יחסי התערובת ונישואי התעריבת. עניין שהקיבוץ היהודי באמריקה — כ- דעת מרשל סקלר — רואה בו "סכנה ולא סיכוי" ("יהודי ארצות-הברית", עם עובד, ע. 145). ביי טוי לתופעה חברתית זו הוא עלי-לות אהבים ועלילות נישואין בין

של ראובן גרוסמן

זוגות מעורבים, העומדות במרכז כמה רומאנים של סופרים יהודים באמריקה, כמו "העוזר" של בר' נארד מלמוד, או "מה מעיק על פורטנוי?" של פיליפ רות. גם ב' "אב ובתו" בעיית המסתתת היא עלילת האהבים בין בתו של ר' מרדכי סונקין ומאהבה הגוי.

בעיצוב הרומאן בולטת זיקתו של גרוסמן לספרות הוויקטוריאנית: לאה סונקין, הנושאת מעתה את השם "לוסי", נקשרת באהבה לצי עיר גיימס, הנקלע לעיירה, ור' מרדכי סונקין שוכר אותו לעבודה בחווה. בניגוד לעצתו התקיפה של אביה נענית לוסי לפיתויי גיימס, הרה ל', ומלטת עמו לניו-יורק ויוצאת עמו מערבה. הוא זוגה אר' תה, בשעה שהיא כורעת ללדת על אם הדרך במערב התיכון. לוסי, הי נטושה בלב הארץ הגדולה ותינוקה המת מוטל לפניה, מהליטה לחי' זור לביתה שבמאסאצ'וסטס ולחלות את פני אביה. סכימה זו — הפי-תוי, ההריון והלידה שמחוץ לנישואין, הפרוד והחזרה בתשובה — קיימת בצורות שונות ברומאנים של תומאס הארדי ("סס מד'אר" ברזיל", "ראש העיר מקסטרי" ברידג'"). תבנית עלילתית זו נר' שאת את הפרובלמטיקה המוסרית-נוצרית של סיפורי הארדי, וגרוסמן העביר אותה לתחום היהודי, ללא העיצוב הפסיכולוגי המתוחכם הי-מתלווה לעלילות המספר הבריטי.

בספרו של גרוסמן שלטת מגמ' תיות אידיאולוגית, המתבטאת ב' ייחוד באיפיונו של הגוי, מתוך כוונה מפורשת למעט בדמותו של גיימס, להציג את לוסי כקורבנו ולשלול את אפשרות קיומם של יחסי התערובת כופה המספר על גיבורו לשנות את טעמו ולגלות עוינות כלפי הנערה, בלי כל הנמקה שיש עמה סבירות פסיכולוגי

גית: "וכאן נתגלה גיימס בכל פרי-אותו הקדומה. הוא לא יכול להת-אפק עוד. סקעה סבלנותו. ואז פלט מפיו מתוך רטינה: — שיני!... יהודיה נמבזה! שובי אל אביך אם תתגעגע אלי!..."

ובדברו נופף אגרוף גם להכו' תה — וצחק מלוא פיו בפניה בח' מת נקם, עת רתחו בו דמיו וצעקו מכל עורק וגיד". (ע. 218).

הוא מציג את ההתפרצות האנטי-שמית האלימה, המשקפת את ה' מתיחות המתהווה בין גיימס ללו' סי, לא כגילוי הדפעימי אלא כתו' פעה הקשורה במעמקי המורשת ה' תרבותית של הגוי. הפיסקה הקור' בעת: "כאן נתגלה גיימס בכל פרי-אותו הקדומה" מרמזת, אמנם בנוסח פשטני, על כך ששנאת היהודים נובעת פמעמקי התת מודע הקולק-טיבי של העולם הגוי. כך מאשש המספר את הבסיס העיוני של טע' נות ר' מרדכי סונקין, הפוסל אינ' סטינקטיבית את הגוי באשר הוא גוי: "נניח שהכל הוא... הכל כן וכן. נכון. כל המעלות שבעולם. ר' אולם. הרי לא משלנו הוא. לא מ' שלנו" (ע. 146) הרחבה נוספת של תחולת האנטישמיות מעבר ל' גדר מערכת היחסים שבינו לבינה מוצעת לקראת סיום הרומאן: טקס פולחני של אנשי ה"קולקוסט" קלאן", המתקיים בעיירה הקטנה שבמדינת מאסאצ'וסטס, ממחיש את קיומה הממוסד של האנטיש' מיות באמריקה ומערער את אש' ליית הקיום היהודי הבטוח, ש-ליותה את המהגרים שבאו אל ה' ארץ החדשה. סונקין מנסח את תגו' בתו בלשון זו: "ומטרתם מה היא? לגזול קאתולים ויהודים. ואחר' כך: עינויים, מכאובים... ולבסוף — רצח משונה. וזו תעמולתם. ככה יפיצו אור' קיומם. יקחם אופל-שחת. רבונא דעלמא" (ע. 229)!

הכרעתו של סונקין היא: "צריך לעלות לארץ" (ע. 231). הטקס של אנשי ה"קולקוסט" הבהיר

לו מה שסבר בינו לבינו: אמ' ריקה היא בבחינת "ארץ אוכלת יושביה" (ע. 226). גלות ככל גלות אחרת, ואף בה לא נמצא ליהודי חוף מבטחים. השאיפה לעלות לא-רץ ישראל מלווה את סונקין עוד מימי מזרח אירופה שלו, ואין היא מרפה ממנו אף בשעה שהוא מכ-ריע, בעקבות הפוגרומים, כי צורך השעה הוא לעקור לאמריקה. אי-ם כוונה זו, שנחרופפה בלחץ המג'י-אות האמריקאית, מתחדשת מכוח הלקה המר המשתמע מפרשת ברי' חת בתו עם הגוי. ההכרעה "לשוב בתשובה שלמה" (ע. 232) ולעיות לארץ מתקבלת בלילה שבו מיצא סונקין על סף ביתו את בתו היי-חידה, החוזרת אף היא "בתשובה שלמה" (ע. 235) אל בית אביה. חידוש ההארמוניה בין האב ויטו — שבסימנה נפתח הרומאן — מבשרת שוב הגירה, אך הפעם טע' מה שונה: "לצאת — לברוח — לעלות — — להינאל!" (ע. 232).

שלילת יחסי התערובת ושלילת הגלות האמריקאית כתוצאה מכך, ובמיוחד הפתרון הציוני המפורש שלקראתו חוזר ראובן גרוסמן. הי מעוררים תשומת לב, בעיקר על רקע הסיפורת היהודית האמריקאית הכתובה אנגלית. לבד מלודוויג ור' איסון, שהגיע גם הוא למסקות ציוניות תוך כדי התמודדות עם שאלת ההתבוללות, אין פתרון זה רווח בספרות היהודית האמריקאית. בחירתו של גרוסמן להיות שופר עברי, אף כי נולד באמריקה וגודל בלשונה ובתרבותה, היא מעיקרה בחירה אידיאולוגית, המוצאת ביי טוי ברור ברומאן שלפנינו. השקפ' תו של גרוסמן עולה בקנה אחד עם האידיאולוגיה הציונית המשת-מעת מכתבי כמה מן הסופרים ה' עברים הבולטים באמריקה, כמו י. ד. ברקוביץ ב"ימות המשיח" ו' שמעון הלקין ב"עד משבר". למר' תם כרך גרוסמן מחשבה כמעשה והקדים לממש בחייו את המסק' נית האידיאיות העולות מיציאתו.